УДК 616.895.8:02-036

Ю.А. Крамар

СЕРЕДОВИЩНІ ФАКТОРИ, ЯКІ СПРИЯЮТЬ МАНІФЕСТАЦІЇ ТА РИЗИКУ РОЗВИТКУ ШИЗОФРЕНІЇ

Український науково-дослідний інститут соціальної і судової психіатрії та наркології МОЗ України, м. Київ
Територіальне медичне об'єднання «ПСИХІАТРІЯ» у місті Києві
voitenko.julia@gmail.com

Мета. Вивчити ступінь кореляційних зв'язків між факторами зовнішнього середовища та маніфестацією, перебігом шизофренії.

Матеріали та методи. Проводили скринінгове дослідження хворих на шизофренію з метою вивчення факторів зовнішнього середовища та ступеня їх кореляції.

Результати. Виділено 5 значимих факторів: 1) токсикоз матері під час вагітності, вживання нею лікарських засобів, перенесені дитячі захворювання негативно корелювали з тривалістю захворювання; 2) гіпоксія плода, перинатальна травма, ускладнена спадковість, резус- чи групова несумісність корелювали з несприятливим перебігом шизофренії; 3) перенесені захворювання матір'ю під час вагітності, статус неодруженого корелювали з ранньою маніфестацією захворювання; 4) пізній вік батьків при зачатті, ускладнення під час пологів, низька оцінка за шкалою Апгар при народженні, вживання алкоголю в доманіфестному періоді корелювали з низьким рівнем соціального функціонування; 5) вживання канабіноїдів у молодому віці, проблеми з навчанням у школі та незадовільні матеріально-побутові умови корелювали з позитивною психотичною симптоматикою.

Висновок. Різні фактори зовнішнього середовища часто стають попередниками шизофренії. Їх дія є специфічною, виявлено кореляційні зв'язки між самими факторами та перебігом шизофренії.

Ключові слова: шизофренія, фактори ризику, фактори зовнішнього середовища.

Захворюваність на шизофренію складає близько 1%. Ця статистика є стабільною незалежно від часу чи географії, тому важливим є поліпшення перебігу захворювання шляхом зменшення впливу факторів, які погіршують прогноз та перебіг захворювання. Такими факторами є чинники зовнішнього середовища; цілеспрямоване зменшення їх впливу сприятиме покращенню якості життя пацієнтів та підвищенню рівня їх соціального функціонування.

Актуальність. У ході проведення значної кількості досліджень було виявлено, що різні фактори зовнішнього середовища дуже часто стають попередниками шизофренії. Їх комбінація лише ускладнює прогноз захворювання. Зокрема, психологічна травма в дитинстві та вживання психоактивних речовин корелюють з ранньою соціальною дезадаптацією при шизофренії [1], що було відтворено в іншому заочному популяційному аналізі [2]. Іншими значущими факторами були висока урбанізація, зміна соціального середовища [3]. Причиною цього взаємозв'язку, ймовірно, є перехресна сенсибілізація дофамінергічних нейромедіаторів [4]. Хоча чітких доказів природи даного взаємозв'язку не виявлено, зрозуміло, що вказані фактори відіграють роль як у первинному психотичному епізоді, так і в перебігу шизофренії. Проте наявні дослідження ставлять більше запитань, ніж дають відповідей [5].

Мета дослідження – вивчити ступінь кореляційних зв'язків між факторами зовнішнього середовища та маніфестацією і перебігом шизофренії.

Матеріали та методи дослідження

Ми обстежили 186 пацієнтів зі встановленим діагнозом шизофренії, шизоафективного чи шизотипового розладів. Пацієнти були поділені за ознакою наявності чи відсутності впливу тих чи інших факторів зовнішнього середовища. Проводили скринінг пацієнтів з діагнозом F 20 – F 29 за МКХ–10 з метою вивчення наявності тих чи інших факторів зовнішнього середовища в популяції хворих з розладами шизофренічного спектра. Статистично проаналізовано отримані дані методом головних компонент. При оцінці даних було встановлено обмеження 0,4 для усунення відображення малих значень.

Оцінювання хворих на шизофренію в ході відкритого контрольованого дослідження включало: оцінку наявної психопатологічної симптоматики за допомогою шкали PANSS (The Positive and Negative Syndrome Scale),

оцінку соціального функціонування за допомогою шкали GAF (Global Assessment of Function), оцінку впливу середовищних факторів з використанням Формалізованої карти, розробленої у відділі медико-соціальних проблем терапії психічних розладів Українського науково-дослідного інституту соціальної і судової психіатрії та наркології, яка включала детальне опитування з відображенням факторів зовнішнього середовища в різні періоди життя людини: соціально-демографічний блок, преморбідні характеристики батьків, фактори, які мали вплив при зачатті, особливості вагітності матері та пологів, а також детальний аналіз чинників зовнішнього середовища в доманіфестному періоді, особливо у дитячому та юнацькому віці.

Результати та їх обговорення

У ході дослідження було виділено 5 значимих факторів, які підлягали точній інтерпретації. Отримані дані представлені в таблиці.

Як свідчать дані, наведені у таблиці, прояви токсикозу матері під час вагітності, вживання нею лікарських засобів та перенесені дитячі захворювання в ранньому віці негативно корелювали з фактором тривалості шизофренії. Сюди ж належать обмеження спілкування з проблемами формування батьківсько-материнської прив'язаності. Тобто, пацієнти з наявністю вказаних факторів потрапляли в дослідження з коротшим терміном захворювання, що є неоднозначним для інтерпретації чинником, оскільки, з одного боку, в коротший проміжок часу стан був складнішим та вимагав звернення до лікувальних закладів, проте, з іншого боку, відомо, що прогноз шизофренії є більш сприятливим при гострому початку захворювання, що ускладнює прогностичну оцінку. Вказаний фактор також можна розцінити як сукупність супутньої патології перинатального характеру та дитячого віку, що, в свою чергу, також сприятиме зверненню пацієнтів за допомогою в короткий термін. Гіпоксія плода, перинатальна травма, ускладнена спадковість (наявність спадкових психічних, неврологічних та інших захворювань у батьків), резус-несумісність чи несумісність за групою крові між плодом та матір'ю корелюють з несприятливим перебігом шизофренії. Меншою мірою, але погіршує перебіг шизофренії низький рівень освіти в преморбіді. Перенесені захворювання матір'ю під час вагітності, в тому числі інфекційного характеру, особливо вірус грипу, та статус пацієнта як неодруженого навантажують фактор, пов'язаний з ранньою маніфестацією захворювання. Незвичним виявилося те, що народження шляхом кесарського розтину негативно навантажувало фактор маніфестації захворювання. Пізній вік батьків при зачатті, ускладнення під час пологів (затяжний період потуг, стрімкі пологи, додаткова стимуляція, вакуум-екстракція плода, накладання акушерських щипців, довгий безводний проміжок), низька оцінка за шкалою Апгар при народженні та вживання алкоголю в доманіфестному періоді навантажують фактор, пов'язаний з низьким рівнем соціального функціонування. Менш значимими, але все ж пов'язаними з нижчим рівнем соціального функціонування, виявилися короткий період між попередньою вагітністю (менше 2 років) та кризові стосунки в родині (насилля над матір'ю

Таблиця. Матриця інвертованих компонент

	Компонента				
	1	2	3	4	5
Токсикоз під час вагітності	,958				
Перенесені дитячі захворювання	,932				
Вживання лікарських засобів матір'ю під час вагітності	,929				
Проживання в місті	,866				
Тривалість захворювання	-,284				
Несприятливий перебіг		,935			
Гіпоксія плода чи перинатальна травма		,865			
Ускладнена спадковість		,849			
Резус- чи групова несумісність крові		,840			
Перенесені захворювання матір'ю під час вагітності			,943		
Перенесені матір'ю інфекції			,943		
Рання маніфестація			,894		
Сімейний стан (неодружені)			,402		
Ускладнення в пологах				,865	
Вживання алкоголю				,863	
Низька оцінка за шкалою Апгар при народженні				,457	
Пізній вік батьків при зачатті				,412	
GAF (рівень соціального функціонування)				,300	
Вживання канабіноїдів					,804
PANSS (позитивні симптоми)					,798
Проблеми з навчанням у школі					,491
Незадовільні матеріально-побутові умови					,416

та дитиною, сексуальне насилля над дитиною в дитячому віці). Вживання канабіноїдів у молодому віці, проблеми з навчанням в школі та незадовільні матеріально-побутові умови навантажують фактор позитивної психотичної симптоматики. Меншою мірою призводять до переваги позитивної симптоматики проблеми з групою первинної підтримки, а саме виховання в неповній родині, антисоціальні батьки, виховання бабусею чи нянькою в повній родині, виховання в дитячому будинку.

Висновки та перспективи подальших досліджень

Дослідивши фактори зовнішнього середовища, які впливають на маніфестацію, перебіг та розвиток дефектних станів при шизофренії, ми виявили, що їх дія є специфічною, а також встановили кореляційні зв'язки між самими факторами. Ця інформація в перспективі дозволить уникати дії тих чи інших чинників, покращивши таким чином перебіг шизофренії, рівень соціального функціонування чи, навіть, допоможе запобігти маніфестації захворювання.

Список використаної літератури / References

1. *Cannabis use and psychosis: Re-visiting the role of childhood trauma / J. E. Houston, J. Murphy, M. Shevlin [et al.] // Psychol. Med. – 2011. – № 41. – P. 2339–2348.*
2. *Replication in two independent population-based samples that childhood maltreatment and cannabis use synergistically impact on psychosis risk / M. Konings, N. Stefanis, R. Kuepper [et al.] // Psychol. Med. – 2012. – № 42. – P. 149–159.*
3. *Cannabis, schizophrenia and other non-affective psychoses: 35 years of follow-up of a population-based cohort / E. Manrique-Garcia, S. Zammit, C. Dalman [et al.] // Psychol Med. – 2012. – № 42. – P. 1321–8.*
4. *Parakh P. Cannabis and psychosis: Have we found the missing links? / P. Parakh, D. Basu // Asian. J. Psychiatr. – 2013. – № 6. – P. 281–287.*
5. *Childhood adversities increase the risk of psychosis: a meta-analysis of patient-control, prospective- and cross-sectional cohort studies / Varese F, Smeets F, Drukker M [et al.] // Schizophr Bull. – 2012. – № 38 (4). – P. 661–671.*

ФАКТОРЫ СРЕДЫ, СПОСОБСТВУЮЩИЕ МАНИФЕСТАЦИИ И РИСКУ РАЗВИТИЯ ШИЗОФРЕНИИ

Ю.А. Крамар

Цель. Изучить степень корреляционных связей между факторами внешней среды и манифестацией, течением шизофрении.

Материалы и методы. Проводился скрининг больных шизофренией с целью изучения факторов внешней среды и степени их корреляции.

Результаты. Выделено 5 значимых факторов: 1) токсикоз матери при беременности, употребление лекарственных средств в этот период, перенесенные детские заболевания негативно коррелировали с длительностью заболевания; 2) гипоксия плода, перинатальная травма, осложненная наследственность, резус- или групповая несовместимость коррелировали с неблагоприятным течением шизофрении; 3) перенесенные заболевания матерью во время беременности, статус вне брака коррелировали с ранней манифестацией заболевания; 4) поздний возраст родителей при зачатии, осложнения во время родов, низкая оценка по шкале Апгар при рождении, употребление алкоголя в доманифестном периоде коррелировали с низким уровнем социального функционирования; 5) употребление каннабиноидов в молодом возрасте, проблемы с учебой в школе и неудовлетворительные материально-бытовые условия коррелировали с позитивной психотической симптоматикой.

Выводы. Разные факторы внешней среды часто становятся предшественниками шизофрении. Действие факторов внешней среды является специфичным, установлено корреляционные связи между самими факторами и течением шизофрении.

Ключевые слова: шизофрения, факторы риска, факторы внешней среды.

ENVIRONMENT FACTORS, WHICH PROMOTE ONSET AND RISK OF SCHIZOPHRENIA

Y.A. Kramar

The main aim was то observe level correlation relationship between environment factors and manifestation, course of schizophrenia.

Materials and methods. Screening patients with schizophrenia was conducted to observe environment factors and level their correlation.

Result. It were separated 5 relevant factors: 1) toxemia pregnant mother, consuming medication by her, children's disease had negatively correlation with duration of illness; 2) fetus hypoxia, perinatal injury, complicated inheritance, Rh or blood group conflict had correlation with unfavorable course of schizophrenia; 3) disease mother during pregnancy, not-married – early onset; 4) late age at conception, complication in childbirth; low mark Apgar score, consuming alcohol before manifestation – low level of social functions; 5) consuming cannabinoids at young age, problems in learning at school, unsatisfactory household material conditions – positive psychotic symptoms.

Conclusions. Different environment factors become predictors of schizophrenia. Environment factors effect is specific and was observed correlation relationships between this factors and course of schizophrenia.

Key words: schizophrenia, risk factors, environmental factors.